

b.

K34/75

J.C. Maloka

1/10

510(4)

0-1b

Marriage custom in Molepa's tribe.

Peeletso, lenyalo.

1

Monna o dumelwa ho sexela moxatsa rrahe xomme motho o swanela ho sexela mmame ahe ho papaxe a hwile e selexo mmamoxolwaxe. Mmamoxolaxe o swanela ho tsewa ke rangwane ahe ngwana bo papaxe motho ka swanele ho sexela moxatsa moratho ahe, ka ka xobane mosadi yo o tla tla a tswala ngwana a rewa lebitso la ramoxolwaxe (moxolwa moxatsa mosadi eo) ka baka leo ramoxolwa ngwana o re ho o bona mosadi yo o re rma (moxatsa moratho ahe) (laxo maina) motho ho a lebane le ho sexela motho (ho kaola) moratho wa moho o xoba moatho ahe, (monnaxe) le ho e sa le lesoxana xomme moxatsa moho moxatsa moxolwaxe xoba moxatsa papaxe. Mka re moxela le ho e se mosimanyana xomme e le tibane ya moxela lwa o no abelwa eena a kase ke a abelwa yo mongwe ka ntle le yena. Ho e le yo a seseng a hlwa a tsena ka ntlong ya mosadi, wa xabo yo a lebaneng le ngwana yo a ka no ba a mo swaretse mohloloxadi eo wa bo. Xomme ho a setse a xadile a ka tsena ka ntlong a ka tsena a amoxa yola moxaxabo.

2

Monna o swanela ho tsea ngwana wa malomeaxe le ho monna yona e sa le ngwana mothepa wa ka malomeaxe e le yo moxolo o tla mo leta, kapa lesoxana la ka rakadi a mothepa e le le lexolo le yena o swanela ho mo leta. Ho mothepa e yo moxolo a ka no bekwa ba xabo bana ba mo swaretse mothepa ho e le sesokhu xolale le sexole lesoxana le swanetse ho no mo tsea e le sefowa, xoba serumu le-
 3
 lesoxana le e le sexole le lona le swanetse ho tsea mothepa yo a lokilexo wa ka malomeaxe, xobane seema sa moxolo-xolo se re, "Sekutu sa kxomo se lewa ke monye a kxomo". Ho lesoxana le ka malome a lona ho se xwa hla ho eba le mosadi eo a ka mo tseang xoba malomeaxe e se e monyenyanane a se a hlwa a tsea mosadi eo a ka tswalelang motloxolo ahe mosadi, xomme motloxolwaxe e setse e

le monna yeo a ka ratang xo tsea ba tla nthsa kxomo ba mo isa
 xa malomeaxe ba re re nthsitse poowana ka xo rialo ba lekanya xore
 yo malome o tla re xo tsea mosadi o tla a tswalela motloxlwaxe
 mosadi. Motloxolo le xe a setse a xodile a tsofetse, xomme a
 ena le bara le barwedi mohla xa malome axe xo tswalwaxo mothepa o
 swanela xo ya xo mo tsea a tla a busa ka yena. Le xe a ka lwa a
 sese a hlwa a e ya xo tsea mosadi xa malome a xe, ka xoba xa malome
 axe xo be xo se kwahlwa xo tswalwa mosadi yo a ka yang xa
 4 rakxadiaxe xomme mohla a tswalwang a ka tsewa a iswa lwapeng. Kape
 motho o swanela xo tsewa xa rakxadi axe le xe xo se na mosimanyana
 a ya xo tsosa lwapa la rakxadi axe e o o bitwa mmamoya xabo.
 Mosadi a ka tsea mosadi, mosadi yo xe a tswetse banenyana fecla
 xomme banenyana ba ba tserwe ba tswele dikxomo ba bile ba se na
 xa malome a bona, mosadi yo o kxona xo tsea dikxomo tsa mothepa
 e moxolo a nyala mosadi ka tsona. Xomme ke motho yo o tla bitwa
 mokadibo wa banenyana ba, xomme ke motho yo a bitwang xore o
 tserwe ke lwapa. Xomme xe a tswetse mosimanyana e tla ba
 mojalefa(moja bohwa) E motho o wa beeletswa xe e se ngwana le xa
 a se atswalwa xore o tla nywalwa. Motho a ka nthsa dikxomo a ny
 nyala mosimanyana xomme mosimanyana yo o tla tsea dikxomo tsea a
 nyala mosadi ka tsona. Xomme mosadi yeo xe a tswetse ngwanenyana
 5 mosadi yeo xe a tswetse ngwanenyana eo o tla tsewa mo lwapeng labo
 dikxomo. Kxomo tse tsa xo nywala mosimanyana yola xe e be e le
 mapexa a kxadi e kxolo. Ngwanenyana eo kowa a yako xo tsewa xona
 lwapeng labo kxadi e kxolo xe eba a sese a hwetsa mmamoyaxabo
 (motho wa tlileng xa rakxadiaxe) dingwetsi ka moka tse ditserweng
 ka lwapeng leo xoba tse di tserweng pele xaxaxe, lwapeng lefe le
 lefe le xe e kaba la boxosi, motho yo o tla busa dingwetsi ka moka
 tsa lwapa le xobane xo jwalo ka xe a tlile xa rakxadiaxe, o tla
 bitwa motho wa dikxomo. Xa e le xo nywalwa kapa xo nywalwa xa

K34/75

6
 7

xo na lebaka motho o nywalwa e se ngwana xoba a sese a tswalwa xape o nywala e se ngwana xoba a sese a tswalwa. Xape a ka no nywala a setse a phethexile e le lesoxana xoba o nywalwa e setse e le mothepa xe re rialo re re o nywala e se ngwana xoba a sese a tswalwa, ba rera xore dikxomo di a tswa tsa yo nyala lwapa tsa lebeleletswa xore di tla tswalelwa mosadi e tswe ka lwapeng labo mosimanyana xoba xabo masoxana xape le xona dikxomo di no kxona xo tswa ka xabo tsona xo se na mosimanyana tsa yo nyala mothepa e moxolo xoba e monyenyanane xoba le ka xona xo se ne motho melao ya kxale ya Sesotho e be e ena le thuso kudu xobane e be e tsosa malwapa xoba meloko. Xape motho xa a ekxethele xo tseya xoba xo tsewa xape motho xa a epeeletse ka nosi, motho o tseiswa ke batswadi motho o ke batswadi ba kxahlwa ke lwapa leo ngwana wa bona a tseang xo lona. Ke motho eo a naxo le mothepa lesox na le mo rata xomme lwapa labo mothepa le nyatsiwa ke batswadi ba bo lesoxana ba ba bala xore ke baloi xoba mahodu xoba dibodu xoba masilo xoba baakabele xoba moloko wa malopo bao ese malopo xoba moloko wa sethsaba sa sexohloxohlo (lephephetha) lesoxana le xe le mo rata batswadi baxe ba sa rate a ka se no tsee. Xo dutse jwale le xo mothepa le xe a ka rata mosoxanaxoba lesoxana le lehumile byale byang babo mothepa ba bala babo lesoxana mekxwa eo, ba ka kxa lemela ngwana wa bona xore e rata motho o byale byang e ka kxona ba lesane.

Batho le xe ba sa tsebane ka meloko ba kxona xo tseana. Xo me motho xe a xoka mothepa xoba a beeletsa lwapa o tla seela ditaba tsa lwapa leo a xokang xoba leo a beeletsang xo lona, a kwe taba tsa lwapa leo, xe ba phela xabotse le xe ba se na bophelo, a kwe ka bao a kwanang le bona fao motseng o.

Mohlomong ba xabo mothepa eba kxopele dikxomo xo ba xabo lesoxana
 ba re re tla le fa mosadi xoba re tla let swalela, taba e rerwa
 8 ke batswadi xa e rerwe ke batseane. Taba ye ya tseano e rerwa ke
 dikxadi le baxa makxolwa motho. Lesoxana xe e le ngwana wa pele
 ka lwapeng xe a nyaka xo tsea mosadi xomme xa malome axe xo se na
 mothepa eo a ka mo tseang xa a tsea o swanetse xo lokolla ke
 malomeaxe, malomeaxe o swanetse xo ya mo a tseang xona a ba
 lokollela yena a re xa ke na maxetla.mpepuleleng yo motloxolo
 a era xo bao ba fang motloxolo waxe mosadi. Xe e le mothepa yena
 o tla lokolla ke kxadi ka xobane e le nama ya xaxe a be a
 swanetse xo tsea ke yena. Hono o tla re xoba a xokwe, ba bitsa
 dikxadi, dikxadi ya tla ya re xo motho yeo a tseang ya re o
 sware lwapa le lesa o le kwatlise, a ba a re o se ke wa tloxa wa
 tla wa nyatsa ka mo lwapeng lesa lexona wa rata xo mpheta ka moso
 wa nketa pele. Xomme xona fao ena eo a tserwexo o ngwana wa xaxe
 a ka se ke a tseela ngwana wa kxadi ela e kxolo pele ka xobane
 9 yola wa moraxo o tla bitswa kxatsana a thena yola wa pele o tla ki
 bitswa kxadi e kxolo. Xomme kxadi mosadi yo a mo lebaneng a
 ka se ke a tsewa ke motho le xe akaba wa kxatsana a ka se ke a
 tsewa ke motho xe se xe a ka abiwa ke bona benye (motho ya mo
 tseang a fiwa ke bona dikxadi) ke ka baka leo xo ne le sereto seo
 ba reng xe ba ba reta ba re kxadi ya masexadika dithaka le
 dithotse e no hwetsa nama di abilwe a fihle ka xo abolla. Ke
 xoba ntho e ngwe le e ngwe ka mo lwapeng e ya hlola ke yena le
 mabitso a bana ba thea ke yena a e le tswana le dikxadi tse
 dingwe. E xo kwanwe mo peeletsong xore mositsana e tla ba
 mohumaxadi (tima-mello) ka xoba motho eo a tsewang xe a tsewa
 ka dikxomo tsa kxadi e kxolo di re xe ba beeletsa mosetsana mme
 babo mosetsana ba rate xo tseba xore na ngwana o wa rena e yo ba
 enge, xona fao ba tla hlalosetswa xore e yo ba mohumaxadi xoba

10 e yo ba mmame a bana. O no beeleletswa xo dutsi xo tsebya xore na e yo ba e nge le xe e le ngwana wa kxosi e ngwe a e ya xo tsea ngwana wa kxosi e ngwe xo tla butsiswa xore na ngwana yo wa rena e yo ba enge. Xomme xe xo halofeditse ka xoba e tla ba mohumaxadi (mosadi e moxolo wa kxosi) (tima-mello) ponthso ya xoba ke nnete o tla re mohla a bekwa xwa tingwa mello mo motseng ka moka xwa thsekkwa o moswa. Xwa bonaxala xobane xo tllile mohumaxadi. Xo tla tsewa dithoto tsa borena lekhono tsa isiwa xo yena o tla rewa leina la mmako kxosi o tla hlomphiwa ke bohle. Feela ba beeleletswa ba beeleletswa dikxomo tsa motho o tee, tse di sa fetaneng ka bokxadi xoba xo fetana ka malwapa ba tla fetana ka mabaka wa beeleditsexo pele e tla ba moxolo, xomma ba tla no hlatlamana byale-byalo ka xo tsewa xa bona le xo tsewa xo byalo. Xe ba sese ba beeleletswa eible e se ba dikxomo tsa

11 dikxadi ba tla no re xe ba tsewa ba busana ka xo latelana bya ka mola ba tsewa yeo ditaba tsa xaxe di rerilwexo pele xo tsewa le xe ekaba e sa le ngwana xomme a lebeleletswa xore o tsewa ke o, yaba motsii yo e setse e le monna, a re ka moraxo xe a setse a nthisitse dikxomo tsa xo beeleletsa, a bona xobane o swanela xoba le mosadi eo a ka mo tseang a bake. Xe a bone mothepa o moxolo a ka mo tsea xore e be mosadi wa xaxe. Xomme mothepa eo a tserwexo moraxo xa mmeletswa e monyenyanane a ka se ke a re xe a bekwa a tla a rewa lebitso le lexolo o tla rewa le mo lebaneng le lenyenyanane le hlatlamang leo, athena le le lexolo la boxosi bya lwapa le tla emela mong a lona ena eo e leng mmeletswa mosadi wa pele. Byale e monge le e mongwe mosadi yo a ka tsewang ba tla no busana ka xo latelana ka xo tswa xa dikxomo. Boxosi bya sesotho bo buswa ka xo tsewa xa dikxomo xoba xo

12 tswalwa xa leloko, xobane leloko le lebaneng xo tswala kxosi le xona, xe leloko lela xo swanetseng xo tsewa mohumaxadi xo lona,

xe xo se na motho lelokong leo xoba xe sese xwa iwa xo tsewa motho
 re tla laolwa ke dikxomo. Hono xona fao xe motho yola a tserwexo
 pele a ka tswala mosimanyana etswa e se monye boxosi a bile a se a
 fwa lebitso le lexolo o tla no dula a tsebya xobane kxosi e tla
 no ba xona. Meeletsi le meeletswa lesoxana xe babo lona ba
 setse ba thaitse dikxomo tsa xole ngwalela le dumelelwa xo ya xabo
 mothepa xo bona mothepa. A re lemoxeng xexo nywalwa xona le
 dikxomo tse dingwe tse ba reng ke matiya ka thoka (ke xore mapexa
 a mathomo) tsona tseo e lexo dikxomo tsa xo nywala si isiwaxo ke
 baxabo lesoxana (motsei) dikxadi le baxabo xomme lona lesoxana le
 ka se be xona xe ba e ya xo mo nywalela. Bakxonyane bao ba bitswa
 13 xore ke ba moxobo. Byale ka xe re tseba xoba mekxwa e ya ka
 dinaxa, ba be ba re xe ba e ya xo tsena motseng bakxonyane ba
 tswela boxapa dikxomo le dinku le dipudi, ba tla hwetsa basadi
 ba motse o ba swere meretlwa (dikxati) dithupa tsa mehuta-huta tseo
 ba ka kxonang xo ba betha ka tsona. Xomme ba tla ba betha xore ba
 ba xakanthse le mehlape ela ya bona ba ba xanetse xo tsena mo motse-
 ng o, etswe bakxonyane ba le bona ba tla ba tsamile ba nyaka tsa
 bona dithupa (dikxati) xe xo kxonaxala basadi ba baka ba thuba
 (ba ba phatlalanthsa) ba ba aroxanthsa le dikxomo tseo tsa bona,
 xe di ka phatlalana tsa timelela ka baka la pethano eo ya bona di
 nabo bakxonyane bao ba batho ba tla iponela (xo tla bona bona
 benye) xore ba di nyake, xomme ba tla leka ka maatla le ka mano
 ka mo ka xore bona ba rake basadi ba ba tsene ka mo motseng.
 Xomme xe ba tsene ka ba tla nyaka sebaka (motseta) sa ba
 14 dumedisetsa (sa ba lothsetsa) xomme xe ditaba tsa bona di tsene
 tsa ditumediso ba di boxile xe mapexeng a bona ba xapa dikxomo,
 xe ba boxweng ba kxodisitswe ke xo nywalwa xa bona ba ka ba
 hlabisa kxomo. Xe ba atisitse xo nywala ka dihutwane ba ka no
 hlabiswa pudi xoba nku xoba dipudi. Xomme xe xo setse xo

nywetswe ka mokxwa o mobyale, xoba hlabile kxomo ba tla re xe nana
 ela e lewa basadisa mohlobolo (mphapha) yona na yeo ya lehlakori
 e bitswaxo mphapha xoba mohlobolo, e sadisetswa yena monye boxwe
 (mokxonyane) xomme xe bakxonyane bale ba moxobo ba lle dinama
 ba tloxile, manthapama xo tla tsena bathopa, yena lesoxana
 (motsei) le baxwera ba xaxe, xona fao xo tla thwe ba tlile thopeng
 byale ba tlile xo ja nama yala ya mohlobolo ba tla tla ba e ja
 le bathepa (banyana) yona nama ye ya mohlobolo xe ba e ja e swanela
 15 xo tswela ke selo nke ke re hlalosi mola bakeng sa kxomo yona
 kxomo ye xe e hlabelwa bakxonyane byale e tla hlaba ke bona.
 bakxonyane xe ba hlata kxomo ye ba swanela ke xore ba nthse e
 ngwe kxomo ye e emang lexatong la ye. Kxomo yeo e tlang xo ema
 lexatong la ye e hlabilweng e tla bitswa xoba ke selao sa kxomo
 tseao ditaba ke tsa xe xo hlabilwe, kxomo. Xe xo se xwa hlabya
 kxomo bakxonyane bale ba thopa baka se tle. Xomme xo tla re ka
 lebaka le lengwe xe eba a se ba ya thopeng lesoxana xe le setse
 le xopola xo bona bosadi wa lona xoba le beke o tla bitsa baxwera
 ba xaxe eleng ditibani tsa xaxe a re a reng re ye xo bona mosadi
 batswadi ba tla ba fa pudi xoba nku ya xo ya xo tseba thopa. Xe
 ba fihla le bona ba tla dumedisa, xe ba dumeletswe ka moraxo
 ba botsa sona sebaka sela ba dumedisitseng ka sona ba re botsa
 16 ba xa mokete xoba re tlile xo tseba thopa. Xe ditaba di amoxetswe
 ba ka no ba ba ba hlabisa pudi eo xoba nku. Xona moo etswe xe
 masoxana le banyana ba le ka mo ntlong monye boxadi xa ke a atisa
 xo ba xona (mothepa eo a tsewang) lesoxana xe le rata xore mosadi
 o wa lona le mmone a tle ka moo ntlong a boledisane le yena o tla
 bitswa mothepa o xe a tsena ka moo ntlong o tla tsena a khurumedi-
 tse ka kobo a sa borwe. Ke moka yena monye mosadi (monna) o tla
 nthsa selo sa xo mo khurumulla xore a tle a kxone xo bolela le
 yena, xobane xe a sese a nthsa selo sa xo mmoledisa a ka no
 bolela feela mothepa a ka se mmoledise xoba a ka se mo fetole

17

putsiso efe le efe. Baxolo-xolo xo be xo nthaiwa leseka xoba
 lesika la xo roka lela xo follela dipheta xobane kehleng yeo xo be
 xo se na dilo tse dibyale ka dithselete. Motseiwa le motsei ba
 ka se be ba kopana ka tsela ya xo alelana. Lesoxana le ke le rata
 xo beka ba tla le kxopelela mosadi xore le beke mme xe a se na
 dikxomo tse dikxodisang ba boxweng xore a ka beka lesoxana le
 le ka tloxa la ya xo dula xa xabo mosadi a dulela (a lata) fao o
 tla ephetosa mohlanka wa bona a ba somela mosomo o mongwe le o
 mongwe xo axa masaka xo disa dikxomo le xo ba axela m xora a metse
 xona fao ba xabo lesoxana ba tla nthasa selo sa xo ya xo mo kxophetsa
 nku xoba pudi ba tla roma sebaka sa fihla sa re ke romilwe ke ba
 xa sekete ba ile ke tlise ngwana wa lena xore le se ke la mo
 tswalelela masoro a re ke xapa putsane e jwa-jwang xoba kwana e
 jwang-jwang. Xo rialo a bala mmala wa seo a se tlisitseng xo tloxa
 fao ba ka kxona xo lokolla mothepa o xore a thum setse moxatsaxe
 mabone xoba a mo alele. Xomme fao eka no ba mosadi wa xaxe a mo
 alela. Le xe xo le jvale o tla no ba a se taolong ya batswadi
 ba xaxe monna yo a ka se ke a mo tseyo a tloxa nae xe ase a lokolla
 ke batswadi xo tla tloxa xwa fihla lebaka le lebotse la xore a
 beke, le xe a ena le ngwana o tla no bekwa. Aape mothepa xe a hax
 beeleditwe ponthso ya xoba o beeleditwe re tla bona ka dihlamo,
 monna yo a ka swanela xo mo rekela maseka a maoto le a matsoxo,
 mothepa o xe a bona xobane o xodile o swanela ke xo bekwa, a ka
 dira seswanthso sa ngwana a tsea manono a hlaka tsa mabele a leka-
 netsa xabotse ka makxethe a tata ka dinti ka hlokomelo a dira se-
 swanthso sa ngwana ba nyaka mokxopa wa kxomo o setseng o suxilwe,
 xomme ka nkxata tseo la pipa ka tsona ka xodimo le ka fase xore
 dihlaka di se sa bonala, xe ba setse ba tatile ka moka ka xo
 bapetsa dinti xo sesa bonala dihlaka byale ba tla thoma bo loxa
 ngwana yona ka dipheta xabotse ka bothakxa byo bo makatsang ya

18

K34/75

19 sala e le yo motho ya kxahliang xe a lebelelwa. Xona fao xa tla ba xo rokeletswe marala a swanthsang maoto a mangwe e le a matsoxo. Xona fao maotwaneng le matsoxwaneng xo diwa difoto tse dibotse tse di mo swanelang. Kowa sefahlxong xo tla bewa dithsaka (dithuthu xoba dikxohlo) tse mo nthang maahlo, nko le molomo. Bakeng sa ditseba ba tla no beya mangina mo diphelaneng mo xo lebaneng le ditsebe, xe e le moriri ba tla nyaka dinti tsa boetse ba di diya boetse byo bo botse ba bo tlotsa ka letsoku ba le kokotela ba le dia xabotse xware ke moriri wa ngwana mo seswanthsong. Ba tla napa ba mo diela motleso o e leng setsiba sa ngwana xona moo ba tla ba ba mo reile lebitso la ngwana wa mosimanyana. Eo o tla bexwa ka hlompheho a dutsi dipelo tsa bona di mo lebeletse byale ka ngwana, mme le bona xe ba mo ralosa ba tla mo swara byale ka ngwana ba mmabalela, eo o tla no ba

20 xona xo fihlela xe mothepa yo a tloxa a e ya naye boxadi mohla a bekwa. Seswanthso seo se bitswaxo ngwana ka lebitso la sekete, o tla re mohla mothepa yo a bang le ngwana ke xona ngwana ola wa dihlaka a tlang xo hlarollwa ngwana yo a belexilwexo lebitso laxela kantlong o tla bitswa ka lona lebitso lela le beng le theilwe ngwana wa dihlaka. Athena o tla tloxa a thewa lebitso le e leng la xabo le lexolo, xa e le leo la xo theelela ngwana wa dihlaka le tla bitswa le lenyenyane. Byale ka mabitso (maina) a kexo a rewe ngwana ka seo se direxileng mohla a belexwa, byale ka bo Puleng le bo Mmapula, Tlala le Mmatlala, Phefo le Mmaphefo, Byala le Mmabyala, le Khora le Mmakhora, Letsatsi le Mmatsatsi, Tema le Mmatema, Ntwa le Mmantwa, Moxobo le Mmamoxobo, Molato le Mmamolato, Thseko ke Mmathseko, le Kosa le Mmakosa le Modupi le Mmamodupi le a ng mangwe mabitso a jwalo maina ke a hlaxilexo mohla motho a belexwa. Xomme xe

21 e le lebitso la xabo motho ke leo a le rewang a se a hlwa
a eba xona le ona a manyenyane xa ke a bolawa ka xobane
a no latwa ke xore motho a no bitswa ka lona ke thaka tsa
xaxe le ba ba mo felang etswa e le ponthso ya xo bonthsa xore na
o belexilwe xe xo diwang. Empa ba banyenyane xo yena ba ka
se ke ba mmitsa ka lebitso leo le lenyenyane la xo nyatsexa
ba tla mmitsa ka le lexolo ka leo e leng la xabo. Xomme le
lenyenyane lele xe a bitswa ke thaka tsa xaxe le ba baxolo, a ka
se xane o tla no le dumela, xobane seema sa moxolo-xolo (motala)
se re, se se xodisaxo poo xa se tsebye. Ke tla fetsa xa e le
ditaba di sa ya pele ke bona xore maphephe a ka se felele ka
emfolopong e tee xomme ke tla hlomesetsa ka lengolo le hlatlamang
le.

END. S. 510.